

Pot guarir-nos, el perdó? Al fons dels laberints de la culpa, sempre hi apareix aquesta pregunta i el seu immens cabal d'esperança. Qui s'ho pregunta, avui? La nostra societat oscil·la entre una pretesa innocència dels personatges públics, que no reconeixen obertament els seus errors sinó de manera excepcionalíssima, i una incansable recerca de culpables que acaba fent del tot previsible les primeres pàgines dels diaris.

Però la pregunta, al llarg del segle xx, s'ha plantejat necessàriament sobre les formes col·lectives de la culpa. Karl Jaspers: «Quan els nostres amics jueus eren presos, no sortirem al carrer, no cridarem fins que se'ns aniquilés. Preferirem quedar-nos amb vida amb la feble excusa, encara que correcta, que la nostra mort no ajudaria a res. Que nosaltres visquem és la nostra culpa.» Partint d'aquest repte, Gabriel Amengual fa un recorregut pels pensadors que han meditat sobre la culpa des de la Segona Guerra Mundial fins als nostres dies i proposa entendre la culpa com una crida: «El que caracteritza la crida és que el subjecte no té la iniciativa. És la crida que l'agafa, s'apodera d'ell i el posa en moviment. La responsabilitat moral es funda en la presència de l'altre, que afecta el subjecte com no ho podria fer ell mateix.»

La transició de la Sud-àfrica dels anys posteriors al règim criminal de l'apartheid va estar presidida per l'immens treball jurídic, històric i moral de la Comissió per a la Veritat i la Reconciliació. L'experiència sud-africana, nascuda directament de la meditació espiritual sobre el sofriment de les víctimes i la culpabilitat que tenallaven la societat, ha esdevingut un referent universal. Ignasi Boada explora els vincles entre justícia i perdó partint d'un diàleg apassionant entre el pensament de Tolstoi i el de Ricœur, diàleg en el qual es transforma la regla d'or: «Més que *et dono perquè em donis*, la regla és *dóna ja que has rebut*.» Des d'aquesta nova fonamentació, la seva reflexió entronca amb l'experiència sud-africana tal com la fórmula l'aquebisbe Desmond Tutu, transformant una comprensió retributiva i punitiva de la justícia en el que Tutu anomena «justícia reparadora», portadora d'esperança i de reconciliació en societats que busquen un futur després de grans crims col·lectius.

Com és el cas, avui mateix, de la societat coreana, dividida des de fa més de mig segle. Publiquem les versions catalanes de tres intervencions públiques del Papa Francesc sobre la culpa i el perdó, adés en el marc de les catequesis fetes durant celebracions i audiències a Roma, adés en la missa de reconciliació que fou la cloenda de la seva visita a Corea del Sud de l'agost passat.

«No hi clapotegis més, als bassals de la culpa.» La veu de poetes de tots els temps ha donat forma als patiments i a les esperances vinculats al remordiment i a l'angoixa. Des del salmista fins a Marçal, Comadira i Parcerisas, passant per Hardy, Baudelaire o Maragall, Miquel Àngel Llauger proposa una antologia de poemes sobre la culpa i el perdó. I Antoni Blanch construeix una semiòtica de la culpabilitat en els territoris de la novel·la europea contemporània, una d'exploració de la subjectivitat que permet escandallar la vergonya moral i narrar la culpabilitat que devasta la vida dels personatges, en el que Blanch anomena «la literatura de l'abjecte».

Josep Maria Lloró continua la seva investigació sobre el cinema de Pier Paolo Pasolini posant-nos davant els ulls la imatge d'una societat on no hi ha càstig per al crim: *Salò o els cent dies de Sodoma*. Pasolini «parteix de la constatació que no és a les víctimes que cal recordar, sinó que són el botxins els que es troben entre nosaltres celebrant sense pudor la seva victòria». Per això filma un món radicalment desesperançat, perquè en l'univers de *Salò* no hi ha lloc per a la culpa.

Eduard Ibàñez s'endinsa en el projecte de reforma del codi penal que actualment es tramita al Congrés de Diputats, i l'inscriu plenament en el clima del que anomena «populisme punitiu», a partir de l'ús electoral que es fa dels anuncis d'enduriment de les penes de presó. La seva anàlisi se centra en la nova figura de la presó perpètua, que és un pas enrere pel que fa a un dels progressos cabdals de la justícia espanyola en els anys de la Transició. I que és una altra forma de desesperança, perquè no creu en el potencial de canvi de les persones —i menys encara en la força transformadora del perdó—. Com diu Ibàñez, si es tirés endavant la reforma assistiríem a una mutació del sistema penal, perquè tindríem «un sistema que comença a deixar de banda el principi de culpabilitat pel delictes comès i una orientació

---

resocialitzadora dels penats per prioritzar el principi de l'exclusió social de tots aquells que la política pura i dura consideri un perill o enemics de la societat».

Des de la perspectiva de la psicologia, Ramon Rosal s'inclina sobre la contradicció aparent entre una societat on un elevadíssim nombre de persones declaren no sentir-se culpables de res, i uns mitjans de comunicació que dia sí dia també narren històries d'abús i injustícia vinculades a la banca, l'empresa, la política i molts altres àmbits. La seva exploració ens ajuda a comprendre, mitjançant distincions entre responsabilitat ètica i psicopatologia, o entre culpa neuròtica i culpa existencial.

«La víctima que ofereixo és un cor penedit», canta el salmista, tot sabent que el perdó de Déu li retornarà la paraula: «Obriu-me els llavis, Senyor/ i proclamaré la vostra lloança.»